Material i kontakt med livsmedel - FCM

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

Ta del av information om material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel, och om hur kontrollen går till av hur livsmedelsföretagare använder sådana material. Läs även om den lagstiftning som reglerar området.

Allmänt om material i kontakt med livsmedel

Material i kontakt med livsmedel förkortas ibland FCM (Food Contact Materials) och kallas i den här texten ”kontaktmaterial”. Kontaktmaterial är allt från förpackningsmaterial och plasthandskar till köksredskap, köksmaskiner, processutrustning samt andra produkter och material som är avsedda att komma i direkt eller indirekt kontakt med livsmedel.

Ett huvudkrav i lagstiftningen om kontaktmaterial är att de ska tillverkas i enlighet med god tillverkningssed så att de under normala eller förutsebara användningsförhållanden inte överför sina beståndsdelar till livsmedlen, genom så kallad migration, i sådana kvantiteter att det skulle kunna utgöra en fara för människors hälsa eller att livsmedlen får försämrad sammansättning, lukt eller smak. Konsumenten får inte heller vilseledas av märkning eller marknadsföring av kontaktmaterial. Se artikel 3 i förordning (EG) nr 1935/2004.

Lagstiftningen som rör kontaktmaterial gäller material som:

- är avsedda att komma i kontakt med livsmedel,
- redan har kommit i kontakt med livsmedel och är avsedda för det syftet, eller
- rimligen kan förväntas komma i kontakt med livsmedel eller överföra sina beståndsdelar till livsmedel under normala eller förutsebara användningsförhållanden.

Se artikel 1 punkt 2 i förordning (EG) nr 1935/2004.

Kontroll av kontaktmaterial

Lagstiftningen om kontaktmaterial riktar sig huvudsakligen till de företag som tillverkar eller släpper ut dessa material/produkter på marknaden, och inte till livsmedelsföretagare som använder kontaktmaterialen. Kontroll hos livsmedelsföretagare omfattar deras användning av kontaktmaterial.

Från den 15 juli 2021 har Sverige utpekade myndigheter som ansvarar för att kontrollera verksamheter som bedriver tillverkning, förädling och distribution av kontaktmaterial. För de produkter som regleras i förordning (EU) nr 284/2011 avseende import av köksredskap i plast av polyamid och melamin från Kina och Hong Kong sker viss kontroll vid införsel till Sverige.

Livsmedelsföretagaren behöver så långt det är möjligt försäkra sig om att de kontaktmaterial som de använder uppfyller lagstiftningen. Detta för att se till att de livsmedel som kommer i kontakt med materialen förblir säkra och att ingen otillbörlig migration av ämnen sker. Vid konstaterade brister i livsmedelsföretagarens användning av kontaktmaterial kan krav mot denne ställas med stöd av livsmedelslagstiftningen.

Kontaktmaterial

Livsmedelsföretagarens användning av kontaktmaterial

Livsmedelsföretagaren har ett ansvar att använda rätt material till sina livsmedelsprodukter. Därför ska livsmedelsföretagaren kontrollera att de material som ska komma i kontakt med livsmedel både är avsedda för livsmedel i allmänhet och för den typ av livsmedel som det ska komma i kontakt med i synnerhet.

Används kontaktmaterialet på ett felaktigt sätt finns det risk att oönskade ämnen, till exempel mjukgörare i plaster, migrerar från materialet till livsmedlet. Det finns flera faktorer att ta hänsyn till när det gäller vilket material som är lämpligt att använda, exempelvis livsmedlens fetthalt, pH, alkoholhalt, temperatur och kontakttid.

Exempel på risk för ökad migration

Migration av oönskade ämnen kan öka avsevärt om ett material som är till för torra livsmedel används till livsmedel med hög vattenhalt, eller om varma livsmedel hälls i ett kärl som är till för kylda produkter.

Ett annat exempel på migration vid felaktig användning är aluminiumfolie, som kan lösas upp vid kontakt med sura livsmedel. Det bildas då små hål i folien och aluminium hamnar i livsmedlet.

Hur livsmedelsföretagaren får använda kontaktmaterial och den hygieniska aspekten när det gäller sådana regleras i förordning (EG) nr 852/2004. Där finns krav på att:

- alla föremål, tillbehör och utrustning som kommer i kontakt med livsmedel ska ha en sådan konstruktion, bestå av sådana material och hållas i så gott skick att risken för kontaminering av livsmedlen minimeras. Se kapitel V i bilaga II till förordning (EG) nr 852/2004.
- material som används för inslagning och emballering inte får utgöra en källa till kontaminering av livsmedlen. Se kapitel X i bilaga II till förordning (EG) nr 852/2004.
- livsmedel ska skyddas mot kontaminering i alla led i produktions-, bearbetnings-, och distributionskedjan. Se kapitel IX i bilaga II till förordning (EG) nr 852/2004.
- kontaktmaterial ska lagras och förvaras så att de hålls rena. Material som inte rengörs före användning ska förvaras inslagna, i rent utrymme eller skyddas på annat sätt så att de inte blir smutsiga. Se kapitel X i bilaga II till förordning (EG) nr 852/2004.

Hur ska livsmedelsföretagaren försäkra sig om att de kontaktmaterial som används är lämpliga?

Innan livsmedelsföretagare använder ett kontaktmaterial måste de först försäkra sig om att produkten är lämplig för det livsmedel och de förhållanden (tid och temperatur) som de tänkt. Det finns olika sätt för tillverkare och marknadsförare av kontaktmaterial att informera användarna av materialen om det.

Ett sätt är att använda glas/gaffelmärkning. Ett annat sätt är genom den så kallade förklaring om överensstämmelse, som är ett krav för vissa material i delar av distributionskedjan. Kraven om märkning och förklaring om överensstämmelse omfattar bara kontaktmaterial som ännu inte har kommit i kontakt med livsmedel.

Märkning av kontaktmaterial

En livsmedelsföretagare ska genom att titta på kontaktmaterialets märkning kunna ta reda på hur det kan användas. Kontaktmaterial som ännu inte har kommit i kontakt med livsmedel när de släpps ut på marknaden ska åtföljas av:

- orden ”för kontakt med livsmedel”
  eller
- uppgift om användningsområde
  eller
- glas/gaffelsymbol.

Om det på ett tydligt sätt framgår för användaren att kontaktmaterialet, genom sina egenskaper, klart är avsett att komma i kontakt med livsmedel, behöver de inte vara märkta. Det kan exempelvis vara en vinkaraff, kaffebryggare, dricksglas eller liknande.

Om det inte är tydligt på vilket sätt kontaktmaterialet kan användas ska det finnas särskilda anvisningar för att användningen ska kunna ske på ett säkert och lämpligt sätt. Det kan till exempel vara om det finns begränsningar i användningstemperatur eller att kontaktmaterialet inte är lämpligt för vissa livsmedel (exempelvis inte för feta livsmedel).

Om det inte finns några särskilda anvisningar, utan kontaktmaterialet till exempel enbart är märkt med glas/gaffelsymbolen, ska man kunna anta att det inte finns några begränsningar i hur det kan användas. Det under förutsättning att det används under normala eller förutsebara användningsförhållanden, vilket är olika beroende på vad det är för produkt.

Ovanstående märkningsuppgifter ska livsmedelsföretagaren kunna hitta på själva kontaktmaterialen, på en etikett eller på förpackning, i medföljande dokument eller på en skylt i anslutning av försäljningen. Se artikel 15 i förordning (EG) nr 1935/2004.

Förklaring om överensstämmelse (DoC)

Vissa kontaktmaterial omfattas av specifik lagstiftning. När de säljs måste lämplig dokumentation finnas med som visar att de uppfyller kraven i lagstiftningen. Sådan dokumentation kallas förklaring om överensstämmelse (även kallad Declaration of compliance, DoC). Se artiklarna 5 och 16 samt bilaga I till förordning (EG) nr 1935/2004.

För närvarande gäller det produkter av plast, återvunnen plast, aktiva och intelligenta material och produkter (AoI), keramik, regenererad cellulosa och vissa epoxiderivat samt material och produkter som omfattas av förordning (EU) 2024/3190 om bisfenoler.

Om livsmedelsföretagaren av en grossist köper ett kontaktmaterial som omfattas av specifik lagstiftning ska ett sådant dokument medfölja. Här ska bland annat framgå hur kontaktmaterialet kan användas. Krav från kontrollmyndigheten kan ställas på att livsmedelsföretagaren har tillräcklig information för att kunna använda kontaktmaterialet på ett säkert sätt.

Om en förklaring om överensstämmelse inte har medföljt ett sådant material som omfattas av kravet på DoC kan man som inspektör informera livsmedelsföretagaren att denne har rätt att få en sådan av sin leverantör, eftersom leverantören är skyldig att tillhandahålla en sådan enligt materiallagstiftningen. Man kan dock inte ställa krav gentemot livsmedelsföretagaren på att DoC ska finnas och att den uppfyller alla krav i lagstiftningen.

En förklaring om överensstämmelse behöver inte finnas med vid försäljning av kontaktmaterial till slutkonsument. Det betyder att om en livsmedelsföretagare väljer att köpa kontaktmaterial i en detaljhandel kommer en förklaring om överensstämmelse inte att medfölja, utan företagaren får försäkra sig om användningsområdet genom kontaktmaterialets eventuella märkning. Undantag är kontaktmaterial av keramik där förklaring om överensstämmelse ska finnas till och med återförsäljningsledet. Se 3 kap. 6 § LIVSFS 2011:7. Det innebär att butiker och grossister som säljer keramiska produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel till exempel behöver kunna visa att de inte överskrider gränsvärdena för bly och kadmium. Det kan vara aktuellt för en livsmedelsföretagare att kontrollera detta när de köper in keramik till sin verksamhet.

Kraven för förklaring om överensstämmelse för produkter och material av plast finns i artikel 15 i förordning (EG) nr 10/2011. Detaljerade uppgifter om vad förklaringen ska innehålla framgår av bilaga IV. Här ska exempelvis anges vilken typ av livsmedel som materialet/produkten är avsedd att komma i kontakt med, tid och temperatur för hantering och lagring i kontakt med livsmedel och liknande.

Nordisk checklista för material i kontakt med livsmedel

Kommissionens vägledning om förordning (EU) nr 10/2011 - information i leveranskedjan

Återanvändning av kontaktmaterial

Om en livsmedelsföretagare väljer att återanvända till exempel en förpackning som det redan har varit livsmedel i måste denne försäkra sig om att produkten inte kontaminerar livsmedlet och därmed kan innebära en hälsofara. Se bilaga II i förordning (EG) nr 852/2004.

Produkter som redan har kommit i kontakt med livsmedel, exempelvis glassbyttor eller sylthinkar, är ofta tillverkade och testade för just det livsmedlet som det redan har kommit i kontakt med. Om en förpackning eller produkt av plast är framtagen och avsedd att komma i upprepad kontakt med livsmedel, det vill säga att

det är en produkt för flergångsbruk, finns särskilda bestämmelser för vilken typ av migrationsundersökning som ska göras för att användningen ska anses säker. Se avsnitt 2.1.6 och 3.3 i bilaga V till förordning (EG) nr 10/2011.

Kontaktmaterial som inte är märkta med glas/gaffel-symbol

Hur och för vilka livsmedel förpackningar som det redan har varit livsmedel i är testade är svårt för livsmedelsföretagaren att veta. Om produkten inte är märkt med glas/gaffelsymbol behöver företagaren ta reda på och visa att produkten inte kan kontaminera livsmedlen innan den återanvänds.

Livsmedelsföretagaren som till exempel ska återanvända en tom glassbytta för förvaring av något annat livsmedel har inte rätt att begära ut en förklaring om överensstämmelse ifrån det livsmedelsföretag som har förpackat glassen i plastprodukten, då det företaget inte har någon skyldighet att lämna ifrån sig den.

Tillverkaren av plastprodukten skulle kunna tillhandahålla en förklaring om överensstämmelse, men då det ofta innebär en krånglig hantering för livsmedelsföretagaren är det lämpligt att denne inte återanvänder sådana produkter i sin livsmedelsverksamhet.

Kontaktmaterial som är märkta med glas/gaffel-symbol

Om produkten som återanvänds är märkt med glas/gaffelsymbolen, och det inte finns någon tilläggsmärkning med begränsningar i användande, betyder glas/gaffelmärkningen att produkten kan användas utan några direkta begränsningar. Man kan då anse att livsmedelsföretagaren använder produkten i enlighet med märkningen.

Om företagaren använder produkten på ett annat sätt eller till andra typer av livsmedel än det den ursprungligen användes till, ska företagaren kunna visa att användningen ändå är säker. Faktorer som skulle kunna påverka migreringen av beståndsdelar från kontaktmaterialet till livsmedlet är exempelvis värme samt om de livsmedel som det kommer i kontakt med är sura, feta eller har hög vattenhalt.

Användning av material som inte är avsedda att komma i kontakt med livsmedel

Ett material som inte är avsett att användas i kontakt med livsmedel, till exempel tidningspapper, bärkassar, postbackar och liknande, ska inte heller användas till det. Om sådana material och produkter trots det används går det inte att garantera att livsmedlen de kommer i kontakt med är säkra. Materialet kan då utgöra en källa till kontaminering. Se kapitel IX, punkt 3 i bilaga II till förordning (EG) nr 852/2004. I EU:s livsmedelslagstiftning finns krav på att livsmedel inte ska släppas ut på marknaden om de inte är säkra. Se artikel 14 i förordning (EG) nr 178/2002.

Tips på kontroll

Vid produktion av livsmedel är företagaren ansvarig för att material och produkter används korrekt. Företagaren ska kunna redogöra för att hen har upplysningar om eller på annat sätt känner till hur material eller produkter ska användas. Det kan framgå av märkningen på produkten eller dess förpackning, eller av medföljande DoC/datablad/intyg. Det kan även accepteras om företagaren kan visa en webbplats där motsvarande information finns.

- Är de material och produkter som används i kontakt med livsmedel avsedda för detta?
- Finns dokumentation eller märkning som visar hur material och produkter ska användas?
- Används material och produkter i enlighet med anvisningar i dokumentationen?
- Återanvänds begagnade engångsförpackningar, till exempel glassförpackningar? Hur vet företagaren att det är säkert?
- Förvaras förpackningsmaterial på ett sådant sätt att det inte blir nedsmutsat?

Spårbarhetskrav av kontaktmaterial

För att underlätta eventuella återkallanden ska livsmedelsföretagaren ha ett system för spårbarhet för sina kontaktmaterial. Se artikel 17 i förordning (EG) nr 1935/2004.

Kontaktmaterialet ska kunna spåras ett steg bakåt och ett steg framåt. Spårbarhetskravet framåt gäller inte då kontakmaterial säljs direkt till slutkonsument. För de livsmedelsföretag som säljer förpackade livsmedel till andra livsmedelsföretag går spårbarhetskravet för kontaktmaterial in i kravet på spårbarhet av livsmedel. Se artikel 18 i förordning (EG) nr 178/2002.

Senast uppdaterad 11 mars 2026 Ansvarig grupp ROR_DK